

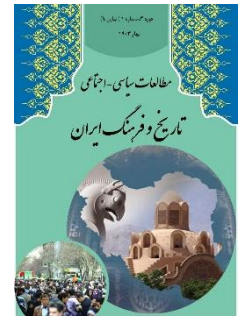
Article history:

Received 19 October 2024

Revised 13 November 2024

Accepted 11 December 2024

Published online 30 December 2024

Social Mobility and Its Impact on Development and Lifestyle

Zabihollah. Nademi¹, Reza. Shirzadi^{1*}

¹ Department of Political Science, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran

* Corresponding author email address: Shirzade2020@yahoo.com

Article Info

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Nademi, Z., & Shirzadi, R. (2024). Social Mobility and Its Impact on Development and Lifestyle. *Journal of Social-Political Studies of Iran's Culture and History*, 3(5), 226-242.

© 2024 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

ABSTRACT

This article examines social mobility and its impact on development and lifestyle in Iran. Social mobility refers to the actions and interactions of individuals within the social structure and system. Development and progress represent a fundamental transformation and a multidimensional process in societies, serving as the basis for movement and social action among individuals and groups in various spheres of life. Lifestyle and life patterns emerge from the preferences, behaviors, and orientations of individuals, groups, or societal culture. Accordingly, the researcher aims to answer the following question: Is social mobility, along with lifestyle choices and social actions of individuals and groups, influenced by developmental programs? This study is conducted based on Talcott Parsons' theory of social action. The research findings indicate that the components of social mobility and development influence social behavior and individuals' choice of lifestyle patterns in developing societies. Interpersonal and group interactions and their choices provide the context and foundation for improving and enhancing economic, social, and cultural well-being. Furthermore, they demand the development of a lifestyle aligned with desirable and modern patterns from the structure of the socio-political system.

Keywords: progress, social mobility, modernization, development, social action, lifestyle and life patterns

EXTENDED ABSTRACT

Social mobility, as a dynamic and transformative phenomenon, plays a crucial role in shaping development and lifestyle in modern societies. The study of social mobility explores the movement of individuals and groups within the stratification system, influencing their access to economic, social, and cultural resources. This article examines the extent to which social mobility is linked to broader developmental processes and lifestyle modifications in Iran, drawing upon Talcott Parsons' theory of social action. Social mobility is not merely an economic phenomenon; rather, it encapsulates shifts in social behaviors, values, and norms that define a community's way of life. The development process, in turn, is a multidimensional transformation affecting various aspects of society, including its economic foundations, political structures, cultural orientations, and lifestyle choices. The research question guiding this study revolves around whether social mobility and lifestyle choices of individuals and groups are significantly influenced by state-led development initiatives. The theoretical framework rests upon Parsons' conceptualization of action systems, emphasizing the role of social structures in shaping human agency. The study posits that increasing mobility in a society fosters innovation, creates economic opportunities, and alters consumption patterns, subsequently transforming social norms and behavioral expectations (Giddens, 2016). The findings indicate that mobility and development are deeply intertwined, creating a bidirectional relationship wherein upward mobility is both a driver and a consequence of economic and social progress. It is evident that as societies experience higher levels of development, patterns of mobility shift in ways that redefine access to education, employment, and political participation (Azkia & Rudbarki, 2010). Moreover, as individuals and groups ascend social hierarchies, they undergo lifestyle changes that reflect their evolving aspirations and align with emerging social norms and cultural expectations. Consequently, social mobility emerges as a fundamental mechanism for fostering both economic and human development, providing individuals with the agency to alter their socioeconomic status while contributing to the overall modernization of society (Azizi Mehr & Piri, 1999).

The relationship between development and social mobility is complex, as it is mediated by political institutions, economic policies, and cultural frameworks. Development initiatives that emphasize industrialization, urbanization, and technological advancement create new social and economic opportunities, thereby facilitating increased mobility (Khajeh Nouri et al., 2009). However, the extent to which mobility is realized within a given society is determined by the availability of institutional mechanisms that enable access to education, equitable labor markets, and inclusive political structures (Shirzadi, 2014). Societies that invest in human capital, expand educational access, and implement policies promoting social inclusion tend to experience greater levels of mobility, leading to economic diversification and the expansion of middle-class lifestyles. Lifestyle, in this context, is not a static construct; rather, it is shaped by dynamic interactions between individuals, social structures, and the broader economic environment (Tousi, 1990). The way individuals express their identity through consumption patterns, leisure activities, and cultural affiliations reflects their mobility trajectory and the economic transformations within their society (Zahedi Asl, 2009). This study highlights that in rapidly developing societies, lifestyle shifts are observable in areas such as housing preferences, dietary habits, consumer behaviors, and even social relationships. These lifestyle changes, while reflective of socioeconomic progress, also create new social divisions, as individuals differentiate themselves from

others based on consumption choices and status symbols (Giddens, 2016). Thus, development processes that generate economic mobility simultaneously produce new social categories, reinforcing distinctions based on class, occupation, and cultural capital.

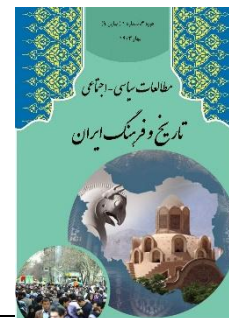
A significant aspect of social mobility is its impact on intergenerational progress, whereby children from lower socioeconomic backgrounds gain access to educational and employment opportunities that were previously out of reach. The expansion of education systems, driven by developmental policies, has played a crucial role in breaking intergenerational cycles of poverty and creating pathways for upward mobility (Todaro, 1988). However, while educational attainment serves as a primary driver of social mobility, its impact is contingent upon the structure of labor markets and the extent to which societies reward meritocratic advancement (Seyfollahi, 2002). In cases where employment opportunities remain constrained by entrenched social hierarchies, mobility stagnates, reinforcing patterns of inequality and limiting the transformative potential of development initiatives. The findings of this study suggest that while economic growth fosters new employment opportunities, the distribution of these opportunities remains uneven across different segments of society (Shirzadi, 2014). Furthermore, cultural and institutional barriers, such as gender biases, regional disparities, and rigid occupational structures, impede the full realization of mobility, preventing individuals from capitalizing on developmental gains. As a result, social mobility does not always translate into a more equitable society, and disparities in mobility persist even in economically advancing nations (Tabatabai, 1991). Understanding these structural limitations is critical for designing policies that not only promote economic expansion but also ensure that developmental benefits are equitably distributed among diverse social groups.

In addition to its economic and educational dimensions, social mobility profoundly affects cultural orientations and social behaviors. As individuals and groups move upward within the social hierarchy, they adopt new cultural practices, communication styles, and lifestyle choices that signal their changed status (Giddens, 2016). This phenomenon is particularly evident in societies undergoing modernization, where traditional norms and values are often replaced by new cultural paradigms shaped by globalization, media influences, and transnational exchanges (Tousi, 1990). The expansion of digital platforms, for example, has accelerated cultural shifts by exposing individuals to global lifestyles, consumer trends, and ideological perspectives that redefine their aspirations and social interactions (Seyfollahi, 2002). Consequently, social mobility fosters cultural hybridity, blending traditional values with modern influences in ways that create new forms of social identity and cultural expression (Zahedi Asl, 2009). However, while mobility contributes to cultural diversification, it also generates tensions between different social groups, as established elites seek to preserve their status and resist the incorporation of newcomers into higher social echelons (Giddens, 2016). These dynamics underscore the dual nature of mobility: while it empowers individuals to transcend socioeconomic barriers, it also reinforces new hierarchies and distinctions that shape social interactions and cultural perceptions.

The theoretical implications of this study underscore the relevance of Parsons' theory of social action in explaining the interplay between social mobility, development, and lifestyle transformations. According to Parsons, human actions are shaped by a combination of structural constraints and individual agency, meaning that mobility is both a reflection of systemic opportunities and a product of individual initiative (Giddens, 2016). This study supports the argument that development-oriented policies create structural conditions conducive to mobility, but individuals must actively engage with these opportunities to achieve social advancement (Todaro, 1988). The data also highlight the importance of institutional

mechanisms in regulating mobility trajectories, suggesting that societies with well-established educational and employment infrastructures experience higher rates of mobility compared to those with rigid class structures and limited access to opportunities (Shirzadi, 2014). Additionally, the findings emphasize that lifestyle shifts associated with mobility are not merely byproducts of economic advancement but are actively negotiated through social interactions and cultural adaptations (Tousi, 1990). This perspective aligns with contemporary sociological theories that view lifestyle as a fluid and evolving construct shaped by historical, economic, and political contexts (Giddens, 2016).

In conclusion, social mobility plays a pivotal role in shaping the developmental trajectory of societies by fostering economic progress, altering lifestyle choices, and redefining social interactions. However, the extent to which mobility translates into equitable and sustainable development depends on the structure of opportunities, the inclusivity of economic policies, and the adaptability of social institutions. While upward mobility generates new aspirations and facilitates socioeconomic integration, it also introduces new social divisions and cultural transformations that redefine collective identities. The findings of this study suggest that the relationship between mobility and development is neither linear nor uniform; rather, it is mediated by institutional arrangements, cultural dynamics, and policy interventions. Understanding these complexities is essential for designing development strategies that not only promote mobility but also ensure that its benefits are distributed across all segments of society. As nations continue to grapple with the challenges of globalization, urbanization, and technological change, the role of social mobility in shaping the future of development and lifestyle will remain a critical area of sociological inquiry.

تحرك اجتماعى و تأثير آن بر توسعه و سبك زندگى

ذبيح اله نادمى¹، رضا شيرزادى^{1*}

۱. گروه علوم سياسى، واحد كرج، دانشگاه آزاد اسلامى، كرج، ايران

*ايميل نويسنده مسئول: Shirzade2020@yahoo.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله

پژوهشى اصلى

نحوه استناد به اين مقاله:

نادمى، ذبيح اله، و شيرزادى، رضا. (۱۴۰۳). تحرك اجتماعى و تأثير آن بر توسعه و سبك زندگى. *مطالعات سياسى-اجتماعى تاريخ و فرهنگ ايران*، ۳(۵)، ۲۴۲-۲۲۶.

© ۱۴۰۳ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

موضوع این مقاله بررسی تحرك اجتماعى و تأثير آن بر توسعه و سبك زندگى در ايران است. تحرك اجتماعى ناظر به كنش و تعاملات افراد در ساختار و نظام اجتماعى است. توسعه و ترقى، تحولى زيربنائى و جريانى چندبعدى در جوامع است كه مبنای حرکت و كنش اجتماعى افراد و گروهها در عرصه‌هاى مختلف زندگى مى‌شود، سبك و الگوى زندگى از علايق، رفتارها و جهت‌گيرى‌هاى يك فرد، گروه، يا فرهنگ جامعه سرچشمه مى‌گيرد، به اين منظور، هدف محقق پاسخ به اين پرسش است: آيا تحرك اجتماعى و انتخاب سبك زندگى و كنش اجتماعى افراد و گروهها تحت تأثير برنامه‌هاى توسعه‌گرايانه است؟ در اين نوشتار بر اساس رويکرد و نظريه كنش اجتماعى «تالكوت پارسنز» به آن پرداخته مى‌شود. يافته‌هاى پژوهش نشان مى‌دهند كه مؤلفه‌هاى تحرك اجتماعى و توسعه بر رفتار اجتماعى و انتخاب الگوى زندگى افراد جامعه در حال توسعه تأثيرگذار است به شكلى كه تعاملات بين فردى، گروهى و انتخاب‌هاى آن‌ها زمينه و بستر را براى بهبود و ارتقاء سطح رفاه اقتصادى، اجتماعى و فرهنگى بيشتر فراهم نموده و توسعه سبك زندگى مطابق با سليقه و الگوهاى مطلوب و مدرن را از ساختار نظام سياسى اجتماعى درخواست مى‌كنند.

كليدواژگان: پيشرفت، تحرك اجتماعى، نوسازى، توسعه، كنش اجتماعى، سبك و الگوى زندگى

مقدمه

انسان‌ها به شدت از محیط زندگی خود تأثیر می‌پذیرند، به شکلی که سبک و شیوه زندگی اوضاع و شرایط یک محیط و یا یک جامعه می‌تواند در تبدیل شدن ما به یک انسان بد و یا یک انسان خوب مؤثر باشد. رشد و توسعه فردی، اجتماعی بزرگ‌ترین هدف زندگی انسان امروزی است، سلسله مراتب نیازهای انسان هم به همین موضوع اشاره دارد، نیازهایی که اگر در هر مرحله از زندگی آدمی، پاسخ مناسب را دریافت کنند انسان را به سوی کمال و پیشرفت هدایت می‌کند. توسعه، فرآیندی است که به ما کمک می‌کند تا به بهترین نسخه یا مدل و الگو دلخواه، مورد نظرمان تبدیل شویم. در واقع انسان از تمام آنچه در خلقت وجود دارد مانند طبیعت، سایر موجودات، هنر و صنعت به‌ویژه از اطرافیان خود و تعاملاتی که با آن‌ها دارد چیزهایی می‌آموزد که باعث توسعه جسم و روان او می‌شود. آموختن مهارت‌های جدید و تلاش در جهت ارتقاء سطح و کیفیت زندگی به‌عنوان یکی از شاخصه‌های توسعه در اغلب کشورهای در حال ترقی ملاک ارزیابی قرار گرفته؛ و تأثیر مثبت و معنی‌داری بر رشد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی این کشورها دارد. توسعه و ترقی همواره از مهم‌ترین مسائل مورد نظر اندیشمندان و جامعه‌شناسان بوده است. برخی صاحب نظران توسعه را تغییرات کیفی در نیازهای اقتصادی، شیوه تولید و سازمان اجتماعی می‌دانند در حالی که برخی دیگر آن را نوعی به کمال رسیدن فکری، اجتماعی و فرهنگی جامعه ارزشیابی می‌کنند. در برنامه‌های توسعه‌ای پیشرفت و ترقی به جهت تأثیرگذاری شرایط داخلی و بومی هر کشور و براساس فراگیر بودن روش‌ها و الگوها دارای اهمیت بوده به صورتی که روش‌های توسعه برای همه کشورها دارای یک الگوی واحد و یکسان نیست. شرایط گوناگونی مثل شرایط تاریخی، جغرافیایی، سیاسی، انسانی و در نهایت زمانی و مکانی شاخص‌های پیشرفت را تعیین می‌کند در نتیجه الگو و مدل دست یافتن و سرعت پیشرفت نیز از این شرایط متأثر خواهد بود. ایجاد تحول در مدل‌های سنتی و تلاش و کوشش برای دستیابی به مدل و الگوهای صنعتی گام نخستین توسعه است. به همین سبب بعضی از متفکران توسعه را نوعی تغییر تمدنی (مدنیت) می‌دانند؛ اسلوب و مسیر تحول جوامع از زمان شکل‌گیری آن‌ها نشان می‌دهد که جوامع پیوسته در حال تغییر هستند و بر اساس همین تغییرات است که پویایی جامعه حاصل می‌شود. از آنجاکه ساختار اجتماعی کشورهای پیشرفته با ساختار کشور در حال توسعه یا پیرامونی ارتباط مستقیمی پیدا می‌کنند، برنامه‌ریزی‌های توسعه‌ای تحت تأثیر الگوها و مدل‌های کشور صنعتی و پیشرفته قرار می‌گیرند. این تغییرات متأثر از مبانی معرفتی و شناختی تاریخی خاص هر جامعه است. سبک و الگوی زندگی در واقع همان الگوهای کنش رفتاری‌اند، که اقشار جامعه بر مبنای آن‌ها از هم تمیز و تشخیص داده میشوند. کنش‌ها الگوها و مدل‌هایی هستند، که به عادت‌های زندگی امروزی تغییر حالت داده و در اشکال مختلف اعم از نوع لباس پوشیدن، غذا خوردن، نحوه صحبت کردن در مکان‌های عمومی برای دیگران، آشکار می‌شوند. این کنش و واکنش‌ها نشان‌دهنده پایگاه و منزلت، فرد و گروه در جامعه است. این نوشته قصد دارد، به این پرسش پاسخ دهد که تأثیر مؤلفه‌های تحرک اجتماعی، از جمله (پیشرفت، ساختار اجتماعی، نوسازی، و کنش اجتماعی و...) بر توسعه و نحوه کنش‌های اجتماعی و انتخاب سبک و الگوی زندگی در جامعه ایران چگونه است که چارچوب نظری این مقاله با استفاده از نظریه کنش اجتماعی «تالکوت پارسنز» را تشکیل می‌دهد. با بررسی‌های انجام‌شده، مطالعه و مرور پیشینه تحقیقات صورت گرفته از مراجع و پایگاه‌های علمی کشور موضوع سبک زندگی محور اکثر تحقیقات پژوهشگران بوده و بیشتر از جنبه‌های اقتصادی و سیاسی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و کمتر به مسئله مدل و سبک زندگی و همچنین رابطه آن با توسعه پرداخته شده است؛ که ضرورت، اهمیت و مطالعه بیشتر را در این موضوع نمایان می‌سازد برای نمونه می‌توان به برخی از آن‌ها به‌اختصار اشاره نمود:

- تغییرات ملی و سبک زندگی - مقاله - مجله رفاه اجتماعی (Azkia & Rudbarki, 2010).

- فرهنگ و سبک زندگی طبقه بالای جامعه - مطالعه موردی، مجله جامعه‌شناسی ایران (Azizi Mehr & Piri, 1999).

- سبك زندگى و هويت ملي- مطالعه موردى، دانش آموزان دبيرانستانهاى شيراز- مجله مطالعات ملي ايران (Khajeh Nouri et al., 2009).

پرسش اصلى: آيا انتخاب سبك و الكوى زندگى متاثر از تحرك اجتماعى و برنامه‌هاى توسعه است؟

يا به عبارت ديگر آيا اين الكوها يك روش زندگى وارداتى در راستاى توسعه است؟ كه شامل پوشاك، زبان، استفاده از رسانه رفتارهاى خانوادگى و فعاليتهاى اجتماعى، عادت‌هاى غذايى و نظير اينها مى‌شوند، لذا اگر به جاي سؤال تحقيق بخوايم فرضى‌هاى را بيان كنيم، مفروضه پژوهش را مى‌توان چنين مطرح نمود كه به نظر مى‌رسد تاثير مؤلفه‌هاى توسعه همچون (نوسازى، پيشرفت، تجدد، استفاده از آخرين دستاوردهاى بشرى، تحرك اجتماعى ...) در زندگى انسان‌ها باعث رشد ابعاد اقتصادى، اجتماعى، سياسى، فرهنگى جامعه شده و تغييرات زيربنابى در نوع و شكل ساختار اجتماعى (سبك و الكوى زندگى) را به وجود مى‌آورد.

روش پژوهش

تحقيق از نوع توصيفى، تحليلى است، واحد تحليل كنش اجتماعى افراد بر مبنائى نظريه كنش اجتماعى تالكوت «پارسنز» است كه ابزار و داده‌هاى موردنياز به صورت مطالعه اسنادى و كتابخانه‌اى گردآورى شده است. جامعه آمارى مورد مطالعه كشور ايران اسلامى است.

مفاهيم پژوهش

مفاهيم اين پژوهش عبارت است از تحرك اجتماعى، پيشرفت، نوسازى، كنش اجتماعى، سبك و الكوى زندگى، برنامه‌ريزى، توسعه و بررسى، اصول و عناصر اين مفاهيم از نگاه‌هاى مختلف و نقش تحرك اجتماعى در سازوكار توسعه بر انتخاب سبك و الكوى زندگى در كشور است.

تعريف مفاهيم كليدى

تحرك اجتماعى: تحرك اجتماعى به معنى حركت افراد از يك منزلت اجتماعى به منزلت ديگر مى‌باشد. امكان دارد انسان‌ها به منزلت پايين يا و يا در بالا تحرك يك سطح منزلتى از يك شغل به شغل ديگر انتقال پيدا كنند. تحرك اجتماعى شامل پارامترهاى همچون نوسازى، مشاركت در تعاملات بين فردى و گروهى است كه با به دست آوردن پاىگاه اجتماعى باعث تغييرات اجتماعى شده و تاثير بسيار مهمى بر توسعه سياسى و اقتصادى كشور داشته به سازماندهى ساختارهاى اقتصادى و سياسى كشور كمك نموده. و با اصلاح قوانين و مقررات و تغيير در سيستم و ساختارهاى اجتماعى و سياسى مردم را به مشاركت فعال در تصميم‌گيرى‌ها دعوت کرده و زمينه ارتقاء افراد را در بخش‌هاى مختلف فراهم مى‌كند. به عنوان مثال: پسر يك راننده تاكسى در رشته‌ى پزشكى مدرک دانشگاهى خود را تحويل گرفته است و به يك پزشک موفقى تبديل شده است در اين حالت مى‌توان گفت اين فرد شاهد تحرك صعودى ميان نسلى شده و خواسته‌ها و سبك زندگى و نيازمندى‌هاى او با طبقه قبلى خود متفاوت شده و ارتقاء يافته است.

ترقى يا پيشرفت: ترقى و تكامل به معنای اموری در زندگى انسان است كه از مرحله نقص به جانب كمال پيش مى‌رود و تكامل بار ارزشى مثبت‌ترى دارد، اندیشه و اصطلاحى است متعلق به جهان مدرن كه در روزگار باستان و سده‌هاى ميانه ناشناخته بوده است. به عقیده «جان پلامناتس¹»، در دوران باستان در اندیشه ارسطو و ديگران به ايده دوره دگرگونى اجتماعى و فرهنگى بر مى‌خوريم كه هم از طبيعت انسان و هم از محيط او تاثير پذيرفته، در قرون وسطى نيز اندیشه‌ى سفر ناتمام را مى‌يابيم كه به وضعى به مراتب بهتر از حال ختم شده است.

¹ John Plamenatz

نوسازی: نوسازی مقدم بر توسعه است. یک فرآیند چندبعدی است که مستلزم دگرگونی در همه زمینه‌های اندیشه و فعالیت انسانی است. نوسازی عبارت است از نو شدن و تحول دائمی همه ابعاد تمدن بشری که حد و غایتی برای آن قابل تصور نیست. «نیل ژوزف اسملزرا^۱» جامعه‌شناس آمریکایی، معتقد است: نوسازی شامل همه تحولاتی است که در زمینه‌های سیاسی، آموزشی، دینی، خانوادگی و طبقاتی به وقوع می‌پیوندد. نموده‌های نوسازی عبارتند از: رشد و کاربرد روز افزون علم و فن‌آوری، تکنولوژی، انطباق مداوم نهادهای اجتماعی با نیازهای دنیای جدید، شهرنشینی، صنعتی شدن، دنیا گرایی، دموکراتیزه شدن سیاست، آموزش و دسترسی به وسائل ارتباطات جمعی عمده‌ترین ویژگی نوسازی و گسترش عقلانیت است (Shirzadi, 2014).

توسعه: توسعه در فرهنگ لغت آکسفورد به معنی رشد تدریجی در جهت پیشرفت‌تر شدن، قدرتمندتر شدن و حتی بزرگ شدن است، توسعه به مفهوم گسترش ظرفیت نظام‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی در جهت مرتفع نمودن نیازهای جامعه و رشد و بهبود وضعیت زندگی است، واژه‌ای است که از «نوسازی» دقیق‌تر و مشخص‌تر و از «رشد» جامع‌تر است. توسعه بر خلاف نوسازی که حد و غایتی ندارد، اهداف مشخصی را در مدتی معین دنبال می‌کند و بر خلاف رشد که اهداف کمی را مد نظر دارد، اهداف کیفی را نیز برمی‌آورد. بنابراین توسعه به یک معنا پیگیری اهداف کمی و کیفی به طور هم‌زمان است.

کنش اجتماعی: کنش به معنی رفتار، عمل، فعل، رسم و عادت تعریف شده است. «گی روشه^۲» معتقد است کوچکترین واحد منسجم و محسوس مورد مشاهده جامعه‌شناسی، رابطه فی‌مابین دو شخص است؛ یعنی رابطه‌ای که بین آن‌ها وجود دارد و به عبارت دقیق‌تر کنش متقابل ناشی از روابط آن‌هاست کنش به معنای رفتار، کردار و گفتار خوب و نیکوست که در مقابل یک رفتار و کردار ناخوشایند و ناپسند شکل می‌گیرد؛ یعنی در واقع از سویی هر کس دیگری را با تمامی شخصیتش می‌شناسد یعنی با حواس، احساسات، انگیزه‌ها، حافظه و هوش خود و از سوی دیگر می‌توان نشان داد که چگونه تجربه اجتماعی، زادگاه و تمدن عناصر تشکیل‌دهنده نخستین ادراکات و انتظارات و سیمای دیگری را فراهم می‌آورند (Giddens, 2016).

تجدد: تجدد به معنی نو شدن، به‌نوعی و تازگی گراییدن و تغییر شکل دادن است. واژه مدرنیسم یا نوگرایی که از آن به‌عنوان تجددگرایی نیز نام‌برده می‌شود به معنی گرایش فکری و رفتاری به پدیده‌های فرهنگی نو و پیشرفته و کنار گذاشتن برخی سنت‌های قدیمی است. یا به عبارت دیگر مدرنیته یا تجددگرایی یک جریان و روند فرهنگی، در زمینه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، علمی است که با محوریت انسان و تکیه بر آزادی همه جانبه او و نیز اعتماد به عقل بشری و اصالت دادن به فرد، در صدد تحلیل همه اشیا اعم از طبیعت، ماوراء طبیعت، ارزش‌ها و... برآمده، سعی در تغییر و نوسازی دائمی و همه جانبه حیات انسانی است. در واقع نوگرایی فرآیند گسترش خردگرایی در جامعه و تحقق آن در بستر مدرنیته است (Seyfollahi, 2002; Shirzadi, 2014).

سبک زندگی: عبارت است از علایق، نظرات، رفتارها و جهت‌گیری رفتاری یک فرد، گروه، یا فرهنگ اشاره دارد. «آلفرد ادلر^۳» روانشناس اتریشی: نخستین بار از این اصطلاح استفاده کرد و به معنای شیوه زندگی خاص یک فرد، گروه، یا جامعه است. فرهنگ آکسفورد، سبک زندگی را «راه‌های گوناگون زندگی فرد یا گروه» می‌داند. در این تعاریف با واژه‌هایی سروکار داریم که از سلیقه فرد در زمینه آرایش مو، و لباس، سرگرمی، تفریح، کار و شغل، هنر و غیره همگی را شامل می‌شود. بیشتر مردم معتقدند که باید سبک زندگی‌شان را آزادانه انتخاب کنند. در بیشتر مواقع مجموعه عناصر سبک زندگی در یکجا جمع می‌شوند و افراد در یک سبک زندگی مشترک می‌شوند. سبک و الگوی

¹ Neil Smelser

² Guy Rocher

³ Alfred Adler

زندگى جزء تفكيك‌ناپذير زندگى امروزه بشر در دنياى مدرن است و در كنش، واكنش درون‌گروهي انسان‌ها وظيفه مهمى را بر عهده دارد (Tousi, 1990; Zahedi Asl, 2009).

مباني نظري

دهكده جهاني يا جهاني‌شدن واژه‌اى است كه در سال‌هاى منتهى به ۲۰۰۰ ميلادى در بين جوامع مصطلح شد و به معنای فرآيندى است كه مرزهاى اقتصادى، اجتماعى، سياسى كشورها را كم رنگ نموده و تقريباً از بين مى‌برد و همانند جامعه مدنى ارتباطات را گسترش داده و تعاملات بين فرهنگ‌هاى گوناگون كشورها را افزايش مى‌دهد و باعث تسريع فعاليت‌هاى فرهنگى و اجتماعى كه مد و الكوها زندگى از اين نوع است، لذا مفاهيم سبك و مد و مدل‌ها در ابعاد مختلف مى‌تواند موردبررسى قرار گيرد، نظريه مطرح‌شده در اين تحقيق، نظريه ساخت كنش اجتماعى «تالكوت پارسنز» است كه از جمله نظريه‌هاى جامعه محور و يا نظريه رفتار در يك ساختار اجتماعى است، ويژگى‌هاى اصلى كنش اجتماعى در حساسيت كنشگر به معانى چيزها و موجوداتى است كه در محيط هستند و آگاهى يافتن به اين معانى و واكنش به پيام‌هاى است كه آن‌ها مى‌فرستند. كنش اجتماعى كه با معنايش تعريف شده است با ذهنيت كنشگر تفسير مى‌شود، يعنى بر مبنای ادراكى كه از محيطش دارد، يا به عبارت ديگر ارزش و هنجارى كه مطلوب جامعه بوده و اكثريت افراد آن را به‌عنوان الكو قبول دارند شكل مى‌گيرد. لذا در اين مطالعه به تأثير عامل كنش و تحرك اجتماعى افراد در سازوكار توسعه و انتخاب روش و سبك زندگى مى‌پردازيم:

پارسنز^۱: (ساخت كنش اجتماعى)^۲ از نظريه‌پردازان جامعه‌شناسى آمريكايى است كه يكي از نظريه‌هاى معروف او «نظريه رفتار^۳» يا «تئورى ارادى رفتار» است، عنصر مورد نظر او نه فرد، بلكه كنش اجتماعى است. فرد در مركز اين نظريه و به عنوان كنشگر اجتماعى يا به عنوان عضوى از يك كل به نام (نظام اجتماعى) در كنش و فعاليت است. اين عامل گرچه در چهار چوب نظام عمل مى‌كند اما به نظر «پارسنز» عمل او جنبه ارادى و عقلاى دارد و كنشگر داراى خلاقيت و اختيار و نيروى ارزشيابى است. به نظر «پارسنز»، ارزش‌ها و هنجارهاى اجتماعى چگونگى كنش را شكل مى‌دهد و رهبرى مى‌كند. منظور او از ارادى بودن كنش اجتماعى به هيچ وجه ارادى مطلق در رفتار نيست. در واقع به نظر او دو نوع روش يا شيوه عمل در برابر فرد وجود دارد كه يكي بر اساس انگيزه‌هاى شخصى استوار است و ديگرى عملى است كه بر منافع اجتماعى متكى است. به اعتقاد او در تحليل نهايى فرد همواره راهى را پيش مى‌گيرد كه منطبق با خواست نظام اجتماعى است؛ به عبارت ديگر انگيزه‌هاى فردى با ارزش‌هاى موجود نظام اجتماعى انطباق مى‌يابد و به همين دلايل نظام اجتماعى پايدار مى‌ماند در عين حال كنش اجتماعى جنبه عقلاى دارد و افراد همواره غايت و هدفى را در رفتار خود دنبال مى‌كنند. «پارسنز»، رفتارها را حاصل پاىگاه و نقش اجتماعى فرد در جامعه مى‌داند، كنش بر خلاف رفتار اساساً ارادى است، فرد در انجام دادن و انجام ندادن آن آزاد و مختار است. از ديدگاه «پارسنز» كنش‌هاى اجتماعى تحت تأثير چهار خرده نظام عمل مى‌كند:

(۱) نهاد دينى كه مسئوليت ثبات اخلاقى را بر عهده دارد و از ارزش‌هاى فرهنگى عمومى مراقبت مى‌كند.

(۲) نهاد حقوقى كه هنجارها و قوانين اجتماعى را تنظيم مى‌كند.

(۳) نهادهاى اقتصادى كه شرايط انطباق با محيط طبيعى را فراهم و حيات اقتصادى جامعه را تأمين مى‌كند.

(۴) و سرانجام نهادهاى سياسى كه از هدف‌هاى عمومى جامعه مراقبت مى‌كند.

«پارسنز» انگيزه را به عنوان بخشى از كنش‌هاى انسان‌ها در نظر مى‌گيرد و معتقد است كه در مباحث اجتماعى بايستى اهداف و مقاصد و هنجارهاى جامعه را مدنظر قرار داد. ايشان مباحث و استدلال‌هاى را در ضرورت نظريه كنش مطرح مى‌كنند كه بر يك مبنای اراده‌گر

¹ Talcott parsons

² Structure of Social Action

³ Behaviouralism

استوار می‌شوند به اعتقاد او در نظام اجتماعی، تشخیص علیت اجتماعی بسیار پیچیده است چراکه تمامی نهادها اعم از سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و دینی با هم عمل می‌کنند و بر یکدیگر اثر می‌گذارند، یعنی زنجیره‌ای از علت‌ها وجود دارد. ایشان به متفکرین قرن نوزدهم ایراد می‌گیرند که آن‌ها به سادگی فکر می‌کردند که تنها یک عامل از قبیل، وراثت، محیط جغرافیایی، یا عامل اقتصادی قادر است مستقل از عوامل دیگر، نظام اجتماعی را زیر کنترل قرار دهند. «پارسنز» معتقد است چنین امری غیر ممکن و تحقق‌ناپذیر است به عکس او بر پیوستگی میان عوامل مختلف تاکید دارد (Tousi, 1990).

بدین ترتیب هنجارها، سبک و الگوهای رفتار اجتماعی تابع همین نهادهای اجتماعی جامعه هستند، یعنی همگام با مدرن شدن و توسعه ارکان جامعه از یکدیگر تبعیت می‌کنند، «پارسنز» واژه «سیستم» را معادل نظام در نظر گرفته و آن را، به مجموعه‌ای از واحدها یا عناصر مرتبط به هم که به منظور تأمین اهداف از پیش تعیین شده در ارتباط با یکدیگر فعالیت دارند و خرده نظام (خرده سیستم) را جزئی از یک سیستم می‌داند از دیدگاه «پارسنز» در یک جامعه مانند هر نظام کنشی، خرده نظام‌ها در عین خودمختاری، متقابلاً به یکدیگر وابسته و دل‌بستگی دارند پس اگر نهادهای اجتماعی تحت تأثیر برنامه‌های توسعه‌ای جامعه رشد و ترقی داشته باشند بر سبک و الگوی زندگی و رفتار، تعاملات گروهی و پویایی آن جامعه نیز تأثیر می‌گذارند، یعنی توسعه هدفش تغییر سبک و مدل‌های رفتاری جامعه است، تأکید بر برخورداری و تأمین نیازهای اساسی و رشد همه جانبه استعدادهای افراد به‌نوعی دربردارنده توسعه انسانی می‌باشد. «پارسنز» معتقد است، هر کنش و واکنش فرد که در درون گروه‌های اجتماعی شکل می‌گیرد دارای جهت‌گیری و تحت عنوان تحرک اجتماعی صورت گرفته و دارای هدف است که کنشگران را جهت ارزش‌های فرهنگی جامعه راهنمایی می‌کند و بر حسب نوع ساخت اجتماعی جوامع از آن به‌عنوان تجدید یا نوسازی و توسعه نام‌برده می‌شود.

دیدگاه‌های مرتبط با توسعه

«مایکل تودارو»^۱، متخصص سرشناس اقتصاد توسعه در خصوص تعریف توسعه معتقد است توسعه به معنای ارتقای مستمر کل جامعه و نظام اجتماعی به سوی زندگی بهتر و یا انسانی‌تر است و باید سه هدف عمده را پیگیری و متحقق نماید:

(۱) تأمین نیازهای اساسی، کلیه مردم نیازهای اساسی معینی شامل غذا، مسکن، بهداشت، و امنیت دارند که تداوم‌بخش زندگی انسان‌هاست و زندگی بدون آن‌ها به مخاطره می‌افتد. وقتی یکی از آن‌ها وجود نداشته باشد و یا عرضه آن بسیار کم باشد حالت عقب‌ماندگی مطلق پیش می‌آید.

(۲) اعتماد به نفس، دومین جزء زندگی خوب، اعتماد به نفس احساس داشتن شخصیت عزت نفس و آلت دست دیگران قرار نگرفتن است. تمام مردم و جوامع به دنبال نوعی اعتماد به نفس‌اند هرچند ممکن است آن را شخصیت، مقام، احترام، افتخار و استقلال بنامند. ماهیت و شکل اعتماد به نفس ممکن است از یک جامعه به جامعه دیگر و یا از یک فرهنگ به فرهنگ دیگر تغییر یابد.

(۳) آزادی و توانایی انتخاب، منظور از آزادی، مواردی همچون رهایی از شرایط مادی از خودبیگانه کننده زندگی و آزادی از قیود اجتماعی انسان‌ها نسبت به طبیعت، جهل، بدبختی و نیز انسان‌های دیگر، نهادها و باورهای جزمی است. آزادی، دامنه انتخاب را برای جوامع و اعضای آن گسترش می‌دهد و محدودیت خارجی را در راه حصول پاره هدف‌های اجتماعی که آن را توسعه می‌نامیم، به حداقل می‌رساند. بر اساس تعریف «تودارو»، می‌توان نتیجه گرفت که توسعه، هم واقعیتی مادی و هم حالتی ذهنی است که بر حسب آن، جامعه از طریق ترکیب فرآیندهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی، وسایلی را برای به دست آوردن زندگی بهتر تأمین می‌کند (Todaro, 1988).

¹ Michael Todaro

سبك زندگى از نظر «گيدنز» يعنى تمامى رفتارها در زندگى را شامل مى‌شود كه در دنياى مدرن در تمام گروه‌ها و طبقات اجتماعى وجود دارد، برعكس تصور عموم كه سبك زندگى را همه جزييات را شامل مى‌شود در نگاه گيدنز اين‌گونه نيست در نظر او سبك زندگى چيزى شبيه ژانر يا گونه در سينماست همان‌گونه كه كارگردان مى‌تواند در انواع ژانرهاى وسترن، وحشت، اجتماعى، و عاشقانه و... فيلم بسازد انسان‌ها نيز به عنوان كارگردان زندگى خود مى‌توانند زندگى در يك شهر يا روستا يا مركز بر موقعيت كار يا مسائل ديگر و ورزش و خانواده را انتخاب بكنند (Giddens, 2016).

ژرف‌نگرى در پيامدهاى تجدد، مانند: صنعتى شدن، شهرنشيني و آپارتمان‌نشيني، فردگرایی مفرط، تبديل شدن مصرف‌گرایی به عامل بنيادين بقاى جامعه صنعتى و توسعه ابزارهاى كه خصوصى‌ترين رفتار انسان‌ها را تحت تأثير خود قرار مى‌دهد. نظريه اجتماعى را به سمت توجه فزاينده به نقش سبك زندگى و اهميت آن در بر ساختن هويت‌هاى فردى و اجتماعى، بروندادهاى زندگى روزمره، تعاملات اجتماعى و نقش آن در تحولات كلان جامعه سوق داده است. «گيدنز» در شمار مهم‌ترين جامعه‌شناسانى است كه به سبك زندگى پرداخته است و آن را مجموعه‌اى اغلب هماهنگ از همه‌ى رفتارها و فعاليت‌هاى يك فرد معين در جريان زندگى روزمره مى‌داند كه مستلزم مجموعه‌اى از عادت‌ها، جهت‌گيرى‌هاست كه واجد نوعى وحدت و انسجام است (Giddens, 2016).

«سيد جواد طباطبايى»، استاد اندیشه سياسى، ايشان بر اين باور هستند كه بحث توسعه از آنجاكه به هويت و بحران مربوط مى‌شود سؤالى فلسفى است و بايد از موضع فلسفى بدان پاسخ داد در واقع پرسش بنيادين اين است كه الگوهاى توسعه بر مبنای کدام تلقى از آدم و عالم قابل طرح است، توسعه را از منظر فرايند تجدد مى‌نگرد. به عقیده او توسعه يکى از عوارض و فصل‌هاى بحث تجدد است زيرا در دنياى سنتى و از منظر ديدگاه سنتى نمى‌توان به بحث راجع به توسعه پرداخت. در غرب با آغاز شدن دوره جديد، توسعه هم در عمل مطرح شد و اين امر به دنبال تحول در فكر و فرهنگ اتفاق افتاد. از اين‌رو بحث توسعه يک مسئله‌ى فرعى است كه اصل، تحول در فكر و فرهنگ است و با اين تحول، توسعه، ظهور خواهد يافت؛ به عبارت ديگر بحث اصلى اندیشه است و اين تحول در اندیشه لوازم خود يعنى توسعه تكنيكى، اقتصادى، سياسى و... را به همراه مى‌آورد. به عقیده «طباطبايى» تجدد در غرب دو عنصر اصلى و اساسى دارد (Tabatabai, 1991).

۱- خرد دموكراتيك از ماکياولی به بعد، يعنى حاکمیت ناشی از مردم است و در تمام امور معیشتی، روابط مناسبات و فرهنگ مردم، بايد عقل جمعی را بکار گرفت.

۲- خرد تکنولوژیک، يعنى بايد از کلیه منابع، بهره‌بردارى عقلانى کرد.

«حسين عظيمى»، استاد اقتصاد توسعه، ايشان در بدو امر توسعه را مترادف با ايجاد تمدن صنعتى و جديد بشرى مى‌داند و تحقق آن را مستلزم تحولات بنيادين نه‌تنها در حوزه اقتصاد بلکه در حوزه‌هاى اجتماعى سياسى و فرهنگى بر مى‌شمارند، لذا، مفهوم توسعه را در ارتباط با مفهوم تمدن تعريف مى‌کند. به زعم ايشان، «تمدن مجموعه‌اى از دستاوردهاى مادى و معنوى است كه انسان‌ها در جهت شكوفاسازى يك اندیشه اساسى و در مسير ساماندهى زندگى ايجاد مى‌کنند. بنا بر اين تمدن مجموعه‌اى فراگير از مبانى علمى، فنى، فرهنگى، روش‌هاى مادى و معنوى تأمين نيازها، معماری، شعر، وسايل ارتباطى، آشپزى و... است». (عظیمی، ۱۳۷۱: ۳۱)، هر تمدن بر پایه اندیشه‌اى اساسى شكل مى‌گيرد و با زوال آن اندیشه، آن تمدن نيز سقوط مى‌کند در عين حال هر تمدن بر اساس اندیشه و بصيرت ويژه‌ى خود داراى ظرفيت خاصى است كه نمى‌تواند از آن تجاوز کند. درست است كه هر تمدن متكى بر يك اندیشه و بصيرت اساسى است ولى به تنهائى آن اندیشه و بصيرت كارساز نيست بايد نهادهاى در جامعه ايجاد شوند كه اجازه دهند ظرفيت آن تمدن عملاً در اختيار مردم قرارگيرد. به طور كلى در تفسير عظيمى، توسعه تحولى كلان، اساسى، گذار گونه و حركت از كهنه و ناکارآمد به سوي نو و کارآمد تلقى مى‌شود كه همه عرصه‌هاى سياسى، اجتماعى، اقتصادى، و فرهنگى را در بر مى‌گيرد. هر كنىشى كه از افراد در تعاملات درون‌گروهى شكل مى‌گيرد لزوماً داراى يك هدف است كه سمت و

سوی آن را جهت می‌دهد. به عقیده «پارسنز»، کنش اجتماعی از جانب یک کنشگر که ممکن است یک فرد یا یک جمع باشد، سرمی‌زند این کنش واکنش‌ها در واقع تحت عنوان ساختار اجتماعی یا نظام اجتماعی صورت می‌گیرد و این ساختار اجتماعی بر حسب نوع جوامع از نظر توسعه‌یافتگی و مدرن بودن متفاوت است. مدرنیسم یا نوگرایی که از آن به‌عنوان تجددگرایی نیز نام‌برده می‌شود به معنی گرایش فکری و رفتاری به پدیده‌های فرهنگی نو و پیشرفته‌تر، و کنار گذاشتن برخی سنت‌های قدیمی است. نوگرایی فرآیند گسترش خردگرایی در جامعه و تحقق آن در بستر مدرنیته است. واژه «مدرنیته» به‌گونه‌ای از مناسبات جمعی و زیست اجتماعی اشاره دارد که با مقولاتی چون صنعتی شدن، بروکراسی و شهرنشینی در پیوند است که با این شاخصه‌ها می‌توان جامعه سنتی را از جامعه مدرن تشخیص داد. در قرن حاضر بشر امروزی با چیزی به نام «دهکده جهانی» روبرو است که علائم و نشانه‌های پیوند آن را در جوامع شرقی و غربی می‌توان مشاهده کرد. با این حال در کنش‌های درون جوامع روند هماهنگی، تعامل و گفتگو میان انسان‌ها در جوامع مختلف تقویت شده و افزایش یافته است. فرهنگ اجتماعی و عمومی جامعه ما ایرانیان متأثر از هنجارها و باورهای قدیمی و گذشته‌نگر است که همه جریان‌های فکری با آن قرابت داشته و سازه‌گاری دارند. لذا بازسازی و نوسازی این باورها و اعتقادات با ورود ابزارها و فن‌آوری‌های تکنولوژیک در زندگی اقشار مردم همراه و هماهنگ شده است، نحوه تغییر و انطباق این هنجارها با نیازهای امروزی نیازمند برنامه‌ریزی‌های توسعه‌ای دقیق است. به عبارت دیگر ایجاد تعادل و توازن مابین سنت و مدرنیته است، به عنوان مثال، کشوری مثل ژاپن در حالی که ساختار و شکل سیاسی آن امپراتوری است توانسته بین گذشته و حال جامعه خود تعادل برقرار کرده در عین حال سنت‌های قدیمی خود را نیز حفظ نماید، ژاپن تا جایی که توانسته به رشد صنعت و تکنولوژی‌های نوین پرداخته و امکان تفاهم با مدرنیته را برای خود فراهم ساخته است. یا کشور انگلیس در حالی که شکل حکومتی آن سلطنتی و پادشاهی است ولی به‌صورت دولتی مدرن ادامه حیات داده و توانسته جامعه خود را نوسازی و مدرنیزه کند. (البته نقش رنسانس و تحولات آن را نباید در این قضیه از نظر دور داشت). مسائل فرهنگی عمدتاً مربوط به باورها، آداب و رسوم یک ملت می‌شود. به نظر می‌رسد فرهنگ، سیاست و اقتصاد به تنهایی از هم جدا نیستند بلکه درهم‌تنیده‌اند و اساساً مسائل فرهنگی و فکری می‌توانند زمینه‌ساز ایجاد و گسترش یا نابودی و ضعف یک نظام سیاسی یا اقتصادی باشد. با سیری در تاریخ تحولات اجتماعی کشور ایران مشاهده می‌گردد که موقعیت جغرافیایی این کشور را به دروازه‌ی شرق و غرب جهان تبدیل کرده و جغرافیای سیاسی ساکنان این کشور را در معرض انواع مداخله‌ها و دست‌اندازی‌ها و ورود انواع خرده‌فرهنگ‌های بیگانه نموده است و تلاقی و تداخل این فرهنگ‌ها و برخی عوامل دیگر از جمله تحرک اجتماعی منجر به نوسازی و مدرن شدن جامعه ایران شده است. البته در جهت تغییر سبک و الگوی زندگی با تبلیغات وسیع و به‌کارگیری شیوه‌های روان‌شناسی می‌توان تمایلات و خواسته‌های مادی انسان‌ها را متنوع کرده و افزایش داد و یک میل کاذب به مصرف را در جامعه به وجود آورد؛ که از ملزومات زندگی مدرن است متغیرهای حوزه تحرک اجتماعی به جهت فراوانی و کثرت خود تأثیرات متعدد و متقابلی برهم دارند که تعاملات درون‌گروهی افراد جامعه را به سمت هماهنگی و همگرایی بیشتر در هر زمینه‌ای سوق می‌دهد.

تأثیر کنش و تحرک اجتماعی بر سبک و الگوی زندگی در ایران

در کشور ایران در اثر کنش و واکنش‌هایی که صورت گرفته، تعاملات درون‌گروهی و تحرکات اجتماعی صعودی شکل گرفته در ادوار گذشته می‌توان به وضوح مشاهده نمود که تغییرات به وجود آمده در جامعه تحت تأثیر همین تحرکات توسعه‌ای تحولات چشمگیری در نوع و سبک زندگی افراد شکل گرفته است از جمله:

الف) تحرک اجتماعی و ایجاد فرصت اقتصادی: این امر باعث می‌شود برای افراد فرصت‌های اقتصادی بهتری فراهم گردد، و دسترسی آن‌ها را به مشاغل با درآمد بالاتر، اشتغال و تملک مناصب که این موضوع می‌تواند منتج به بهبود شرایط استاندارد زندگی، افزایش درآمد، دسترسی به مسکن، خدمات بهداشتی و کالاهای مصرفی بهتر شود.

ب) تحرك اجتماعى و ارتقاء توانايى در كار: اين امر باعث مى شود توانمندى و يادگيرى با كيفيتى در برنامه ريزى آموزشى در كشور فراهم گردد كه قدرت فراگيرى حرفه هاى تخصصى را افزايش داده و زمينه ساز حرفه هاى مطلوب تر شود.

ج) تحرك اجتماعى و بهره مندى مردم از سلامت و رفاه اجتماعى اين امر باعث مى شود بر سلامت و رفاه افراد در كشور تأثير گذاشته و دسترسى به خدمات بهداشتى بهتر، گزينه هاى غذايى سالم تر و محيط هاى زندگى ايمن تر را فراهم کرده و بهبود ببخشد، سطح استرس را کاهش دهد، اميد به زندگى را افزايش داده و كل كيفيت زندگى را ارتقاء دهد.

ح) تحرك اجتماعى و ارتباطات و شبکه هاى اجتماعى: اين امر باعث مى شود پيشرفت و توسعه جامعه ايران توسط شبکه هاى اجتماعى و ارتباطات فردى گسترش يابد، دسترسى به افراد تأثيرگذار، تسهيل شده و فرصت هاى رشد و توسعه شخصى افراد را براى زندگى نيكو مهيا نمايد.

خ) تحرك اجتماعى و انتخاب نمونه هاى فرهنگى، سبك و الكوى زندگى: اين امر باعث مى شود نمونه ها و سبك زندگى افراد را تحت تأثير قرار داده، سبب پذيرش عادات، سلايق فرهنگى جديد و علاقه مندى هاى جديد شود.

با اين حال مى توان گفت كه، تحرك اجتماعى نقش بسيار مهمى در شكل دهى به سبك زندگى ايرانيان داشته، است با فراهم كردن زمينه و بستر فرصت هاى رشد اقتصادى، آموزش، ارتقاء شاخص هاى سلامت، تعاملات اجتماعى و تكامل فرهنگى در اثر كنش و واكنش افراد ضرورى است كه جامعه ايرانى برنامه و سياست هاى را طراحى و اجرا كند كه ترقى و پيشرفت همه جانبه را براى همه افراد تسهيل نمايد. بدين جهت اين تحركات مى توانند از طريق تغييرات اقتصادى، فرهنگى، سياسى و اجتماعى، تأثيرات گسترده اى روى زندگى افراد داشته باشند؛ كه به چند نمونه به شرح ذيل اشاره مى گردد:

(۱) تحولات اقتصادى: تحركات اجتماعى مى توانند باعث تغييرات در سبك زندگى مردم شوند. به عنوان مثال، رشد اقتصادى و افزايش در آمد ممكن است باعث تغيير در الگوهاى مصرف و سبك زندگى افراد شود.

(۲) تغييرات فرهنگى: تحركات اجتماعى مى توانند باعث تغيير در ارزش ها، باورها و رفتارهاى فرهنگى افراد شوند. اين تغييرات ممكن است تأثير گسترده اى بر سبك زندگى داشته باشند، به طورى كه الگوهاى رفتارى و زندگى روزمره تغيير كنند.

(۳) تحولات سياسى: تحركات اجتماعى ممكن است نتايج تغييرات سياسى و حقوقى باشند كه تأثيرات گسترده اى بر سبك زندگى افراد دارند. به عنوان مثال، تغيير در قوانين كار و حقوق كارگران ممكن است بهبود شرايط زندگى افراد را به همراه داشته باشد.

به طور كلّى، تحركات اجتماعى با تأثير چندگانه خود مى توانند به تغييرات گسترده اى در سبك زندگى افراد منجر شوند و براى فهم بهتر اين پديده، بايستى تأثيرات چند جانبه آن را در نظر گرفت. بنا بر اين، تحرك اجتماعى و تأثير آن بر توسعه، كنش اجتماعى، سبك و الكوى زندگى، مورد اعتنا و حايز اهميت است. توسعه و نوسازى به افزايش مهارت ها، افزايش اعتماد به نفس، ارتقاء روابط اجتماعى، بهبود كيفيت زندگى و دستيابى به اهداف مورد نظر افراد و گروه هاى اجتماعى كمك مى كند. افراد با كنش رفتار و تحرك اجتماعى كه از خود نشان مى دهد مى تواند امكان به ترى را براى زندگى فردى و اجتماعى خود طراحى و ترسيم کرده و مطابق با مد روز پيش برود. همچنين فرد مى تواند بهترين تصميمات را در مواجهه با چالش هاى زندگى اتخاذ نموده و راهكارهاى مناسبى براى حل مشكلات پيدا كند، تحرك و كنش اجتماعى افراد زمينه ساز توسعه شخصى و حرفه اى شده و بهبود سبك و الگوهاى زندگى افراد را به دنبال داشته و آن ها را به سمت رسيدن به اهداف و آرزوهاى خود هدايت مى كند. تحرك اجتماعى و حرفه اى نقش بسيار مهمى در انتخاب سبك و الكوى زندگى ايرانيان دارد. با توجه به فرهنگ و ارزش هاى موجود در جامعه ايرانى كه روابط اجتماعى آن مبتنى بر روابط چهره به چهره و دوره مى هاى گروهى است تعاملات شخصى مى تواند بهبود زندگى افراد و اجتماعات را تحت تأثير خود قرار دهد. توسعه اجتماعى به حفظ و تقويت هويت فرهنگى و هنجارهاى جامعه كمك کرده، باعث

بالا رفتن کیفیت زندگی و ارتقاء روابط اجتماعی می‌شود، افزایش اعتمادبه‌نفس را در پی داشته سبب، پیشرفت و ایجاد موفقیت‌های فردی و حرفه‌ای می‌شود، تعارضات و چالش‌های درون‌گروهی را کاهش و تسهیل نموده بستر همکاری و همبستگی درون اجتماع را رشد داده و آن‌ها را به سمت رضایتمندی و بهره‌مندی بیشتر از زندگی سوق می‌دهد. تحرک اجتماعی پیشرفت را به دنبال داشته و تغییرات مثبتی بر جای می‌گذارد. با فراهم آوردن و ایجاد منابع برابر برای همه افراد و گروه‌ها وسیله ترویج عدالت اجتماعی در جامعه شده، فرصت‌های ترقی و پیشرفت را به وجود آورده به کاهش نابرابری و برقراری عدالت کمک می‌کند. افراد می‌توانند با کنش رفتاری و تحرک خود در فرآیندهای اجتماعی و فرهنگی شرکت نموده و شرایط بهبود زندگی فردی و گروهی را تحقق بخشیده و به ساخت یک جامعه پویا، پایدار و پر از امید کمک کنند. همچنین توسعه اجتماعی یاری‌گر جامعه می‌باشد، به دلیل اینکه افراد قادر هستند با ارتباط گرفتن از ریشه‌های فرهنگی و هویت ملی خود بهره لازم را اخذ و با تقویت آن‌ها از آن به عنوان منبع قدرت و انگیزه برای توسعه استفاده کنند. به طور کلی این نوع الگو به پیشرفت جامعه اشاره دارد و به بهبود شرایط اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی آن می‌پردازد. اگر این گفته فیلسوف ارجمند و بزرگ تاریخ بشریت ارسطو که بیان می‌کند: «انسان موجودی مدنی الطبع است» بدین معنی که انسان ناگزیر از زندگی کردن اجتماعی است را سرلوحه رفتار خود در نظر بگیریم و آن را در دنیای کنونی که به عصر ارتباطات مشهور است به کار ببندیم آنگاه به چگونگی نوع رفتار و کنش افراد در جوامع پی خواهیم برد که تفاوتی ندارد که در کجای این جغرافیای کره زمین زندگی می‌کنیم چراکه به واسطه اینترنت جهان به یک دهکده تبدیل شده و در کمترین زمان ممکن هر رخدادی در هر گوشه‌ای در جهان اتفاق می‌افتد به سرعت عمومی و فراگیر می‌شود و به همین دلیل مدل‌ها، الگوها، کالاها، وسایل ورزشی و هنری و... در کسری از ثانیه قابل مشاهده و الگوبرداری است، حال هر فرد چه، آسیایی، اروپایی، آمریکایی، آفریقایی و هر قوم و قبیله‌ای در معرض انواع و اقسام مدل‌ها و مدل‌هایی که توسط کمپانی‌های بزرگ در هر زمینه‌ای ارائه می‌گردند قرار دارند، چراکه انسان موجودی تنوع طلب است و همیشه به دنبال بهره‌گیری از مواهب مادی و معنوی است لذا این مطالبات و انتخاب‌ها نوع و سبک زندگی او را تعیین می‌کند.

یافته‌ها

سبک زندگی از جمله مفاهیم علوم اجتماعی است که به صورت متعدد مورد توجه صاحب‌نظران قرار گرفته است. انسان‌ها همواره کوشیده‌اند شیوه زندگی خود را بشناسند و آن را مدیریت کنند دولت‌ها نیز تلاش دارند بر نحوه الگوی زندگی افراد جامعه تأثیر گذاشته و مطابق با سیاست‌گذاری خود آن را شکل دهند. معمولاً انتخاب‌های افراد نشانگر الگو و سبک زندگی آن‌هاست، افراد به جهت تعاملات اجتماعی در هر زمینه‌ای سعی می‌کنند تا در مسیر هنجارهای جامعه حرکت کرده و همگام با منافع جمعی منافع فردی خود را انتخاب کنند تا مسیر پیشرفت و ارتقای سطح زندگی را فراهم آورند. در واقع هدف توسعه در هر جامعه‌ای ارتقای شاخص‌های اقتصادی آن است که رفاه و آسایش را در دسترس افراد و اقشار جامعه قرار دهد. به همین دلیل در فرآیند رشد پارامترهای اقتصادی، به افزایش درآمد ملی، تغییر ساختار تولید و صنعتی شدن نیز تأکید می‌گردد، لذا متصدیان توسعه، دیدگاه خود را در بُعد اجتماعی (ساختار اجتماعی) به جنبه‌های مختلفی همچون شغل خوب، تنظیم خانواده، آموزش بهداشت، رفاه اجتماعی و... متمرکز نموده‌اند، نهادهای اجتماعی جامعه نظیر دین، سیاست، فرهنگ، ورزش و تفریح و... با یکدیگر مرتبط بوده و تغییر در هر یک از آن‌ها ناگزیر منجر به تغییر در سایر اجزاء می‌شود، در جهان مدرن سبک‌های زندگی افراد بخشی تفکیک‌ناپذیر در تعاملات زندگی اجتماعی جوامع محسوب می‌شوند، در واقع سبک و الگوی زندگی همان کنش‌های اجتماعی افراداند که به فعالیت‌های روزانه و مؤلفه‌های زندگی پیشرفته و مدرن تجلی می‌یابند. در مجموع در پاسخ به پرسش تحقیق، داده‌های موصوف نشان می‌دهد که پیچیدگی روابط اجتماعی افراد انسانی وابسته به کنش متقابل دو یا چند کنشگر است که در رفتار جمعی نمایان می‌گردد که «پارسنز» نیز بر آن تأکید دارد. در واقع، کنشگر یک فرد یا گروه و یا یک جامعه است که علاوه بر برنامه‌های توسعه‌ای و اقتصاد جامعه بر

مؤلفه‌هاى فرهنگ و كنش‌هاى اجتماعى نيز اثر گذاشته و آن‌ها را به‌روزرسانى و يا بقولى آڤديت مى‌نمايد. فلذا در ايران قبل از انقلاب اسلامى به جهت انتخاب نوع فرهنگ اجتماعى در جامعه و شكل حاكميت كشور بيشتر تاكيد بر تعاملات بين‌المللى از مدل و سبك زندگى غربى بوده اما در تمام الگوهاى توسعه‌اى كه پس از انقلاب اسلامى مطرح‌شده، مركز بر «بهره‌گيرى از الگوهاى مبتنى بر ارزش‌ها و آموزه‌هاى دينى» ديده مى‌شود. به‌عنوان نمونه مالكيت خصوصى افراد در انتخاب شغل، مكان و نيز سبك و الگوى انتخابى آن منطبق با هنجارها و عرف جامعه شكل گرفته است. به لحاظ نظرى، نظريه «پارسنز» يا كنش و واكنش‌هاى افراد و گروه‌ها (كنشگران) با مدل و الگوهاى مطلوب جمعى تناسب دارد و جامعه از وسايل مدرن و جديد در زندگى خود استفاده مى‌كنند كه با سبك زندگى آن‌ها تطابق پيداكرده است.

نتيجه‌گيرى

نتايج حاكى از آنست كه تحرك اجتماعى و توسعه بر گسترش ظرفيت نظام اجتماعى براى برآوردن احتياجات جامعه، رشد اقتصادى، افزايش توليد و ارتقاى سطح رفاه كه جزء لوازم قطعى توسعه مى‌باشند، دلالت دارد. انديشمندان علوم توسعه معتقدند كه در مسائل مرتبط با توسعه، اتخاذ راهبردى يك‌دست و منسجم در بخش‌هاى اقتصادى، اجتماعى و سياسى براى رسيدن به توسعه همه‌جانبه واجب و ضرورى است. در واقع تحرك اجتماعى شرط لازم و بايسته براى دست يافتن به توسعه‌اى اقتصادى است، دستيابى به توسعه پايدار از مهم‌ترين دانش‌هاى ترقى‌خواهانه و مسائل كشورهاى جهان، به خصوص كشورهاى درحال توسعه بوده كه در گذر زمان شاهد الگوسازى‌هاى گوناگون (مونتاز) و كپى‌بردارى از مدل و الگوها) از كشورهاى مدرن و صنعتى به روش‌هاى مختلف توسط جوامع دنبال كننده توسعه و پيشرفت بوده‌ايم. با توجه به رويكرد و سياست‌گذارى دولت‌ها، سبك زندگى و الگويابى انتخاب و توصيه مى‌شوند كه بين اين مدل و الگوها با فرهنگ بومى محلى خود تعادل و توازن ايجاد كنند. بدين معنى كه هر جا توسعه‌اى صورت مى‌گيرد، لوازم و جنبه‌هاى مربوط به خود را مى‌آورد و باعث ايجاد فرهنگ جديد آن الگو و مدل در جامعه مى‌شود. به بيان روشن تر الگوها و مدل‌هاى توسعه‌اى (خواسته يا ناخواسته)، سبك و روش‌هاى زندگى خاص خود را به كشور درحال توسعه انتقال داده و سبب تغيير يا تعيين سبك زندگى جديدى مى‌شوند. البته در دنياى امروزه با توجه به اينترنت و شبكه‌هاى ارتباط اجتماعى و مجازى بسيار قوى كه در تمامى جوامع و طبعاً در كشور ايران به وفور قابل مشاهده است مثل (واتس‌آپ، اينستاگرام و تلگرام، يوتيوب، فيس بوك و...) كه قدرت تأثيرگذارى آن‌ها بر همگان مبرهن است مى‌توانند به راحتى هر مدل و الگويى را به عرف دلخواه عموم جامعه تبديل كنند. به‌عنوان نمونه انتخاب، نوع پوشش، سبك معمارى منازل، پاساژها، مراكز خريد، خيابان‌ها و اتوبان‌هاى شهرى از اين نوع هستند، به‌طورى كه در جامعه ايرانى قديم منازل به شكل اندرونى و بيرونى طراحى مى‌شدند ولى امروزه هال و پذيرايى اكثر منازل به‌صورت اوپن است. و اين خود نشانه تغيير سبك زندگى است كه از ملزومات بحث توسعه تلقى مى‌گردد. لذا هر برنامه توسعه‌خواه اقتصادى، اجتماعى، سياسى، و يا فرهنگى پيامدهاى خود را در بطن خود به همراه دارد كه هدف پژوهش حاضر بوده و مى‌توان سؤال اين مقاله را بدين شكل پاسخ داد كه مؤلفه‌هاى تحرك اجتماعى، پيشرفت، رفاه اجتماعى، تجددطلبى، كنش اجتماعى، فرهنگ مصرف و مدگرابى، علاقه به توسعه و ترقى را در جوامع مختلف و از جمله جامعه ايران را افزون نموده و توانسته است مسائل مربوط به فرهنگ و به‌طور خاص هنجارها و باورهاى يك جامعه را تغيير داده زمينه و مجراى ترقى و پيشرفت يك نظام اجتماعى را فراهم آورند، مطابق نظريه «كنش اجتماعى پارسنز»، هر كنش رفتارى در بين اجتماعات بازخوردهاى متفاوت به خود را جهت الگوسازى به همراه دارد و مى‌تواند به‌عنوان يك خرده نظام عمل كرده و بر جامعه تأثيرگذار باشد. در نظريه رفتار يا تئورى ارادى رفتار «پارسنز» عنصر رفتارى مورد نظر وى، نه تنها فرد بلكه كنش اجتماعى آن است و فرد به‌عنوان كنشگر اجتماعى يا به عنوان يك كل يا نظام اجتماعى عمل مى‌كند با اين حال ارزش‌ها و هنجارهاى اجتماعى چگونگى كنش را شكل مى‌دهند و رهبرى مى‌كنند لذا شيوه عمل فرد به دو صورت است يا بر اساس انگيزه شخصى و يا بر منافع اجتماعى متكى است كه منطبق با خواست نظام اجتماعى است؛ و همين ويژگى سبب دنباله‌روى از مدها و الگوها مى‌شود چراكه مؤلفه‌هاى اقتصادى، اجتماعى،

سیاسی و فرهنگی هر جامعه از هم جدا نیستند بلکه بر روی همدیگر اثر متقابل دارند. به قول «آدلر» روانشناس اتریشی: «وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانواده، وضعیت ظاهری فرد، نگرش او به جنبه‌های مختلف، بنیان سبک زندگی افراد یک جامعه را تشکیل می‌دهند». نمونه‌ی آن استفاده از وسایل ارتباطی همچون موبایل، تبلت، لب تاپ و نیز سبک و عادات غذایی (فست فودها) مدهای لباس و اتومبیل در بین خانواده‌های ایرانی قابل مشاهده است. لذا به لحاظ نظری کنش اجتماعی افراد متأثر از تحرک اجتماعی صعودی است که با نظریه «پارسنز» منطبق است و باعث ارتقاء پایگاه و منزلت اجتماعی آن‌ها و توسعه در جامعه شده و الگوهای مورد نظرشان را شکل می‌دهد.

کشورهای در حال توسعه، همچون ایران برای رسیدن به ترقی، پیشرفت و رقابت با کشورهای توسعه‌یافته نه تنها باید خود را با الگوهای واجد شرایط جهانی موافق با فرهنگ بومی هماهنگ سازد بلکه باید ضمن تماس با شیوه جاری و آتی تکنولوژی‌های ارتباطی به وجود آمده به توانایی‌های خودآگاهی یافته به نوآوری، روش‌هایی برای آموزش، یادگیری، در نهاد آموزش و پرورش و نهاد خانواده و ایجاد و امکان زمینه‌های تحرک اجتماعی صعودی از طریق ارتقاء سطح تحصیلات کنشگران اجتماعی و کسب مهارت‌های فنی و حرفه‌ای، بسترسازی تفریحات منطبق با هنجارهای پذیرفته‌شده اجتماعی و فعالیت در دنیایی بپردازد که اجزای آن به‌طور فزاینده‌ای به هم پیوسته و وابسته است. دنیایی که در آن دانش، تکنولوژی و اطلاعات، انگیزه قدرت و رسانه‌های جمعی دارای نقش کلیدی هستند. و افکار عمومی را به جهت‌های دلخواه هدایت می‌کنند و سبب ایجاد تغییر در ساختار اجتماعی یا نظام اجتماعی می‌شوند. لذا متصدیان امر توسعه در کشور بایستی در سیاست‌گذاری و برنامه‌های توسعه به الگوسازی و سبک زندگی مبتنی بر آموزه‌های اخلاقی جامعه همت گمارند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

References

- Azizi Mehr, K., & Piri, S. (1999). Culture and Lifestyle of Upper-Class Society: A Case Study. *Iranian Sociology Journal*, 136-164.
- Azkiya, M., & Rudbarki, H. (2010). National Changes and Lifestyle. *Social Welfare Journal*, 241-264.

- Giddens, A. (2016). Examining the Concept of Lifestyle. *Second National Conference on Psychology and Educational Sciences*.
- Khajeh Nouri, B., Hashemi, S., & Rouhani, A. (2009). Case Study on Lifestyle and National Identity: High School Students in Shiraz. *National Studies of Iran Journal*, 127-152.
- Seyfollahi, S. (2002). *Sociology of Social Issues in Iran*. Sina Social Research Institute Publications.
- Shirzadi, R. (2014). *Modernization, Development, Globalization*. Agah Publications.
- Tabatabai, J. (1991). The Development Process of Modernity. *Development Culture Monthly*, 1(3), 34.
- Todaro, M. (1988). *Economic Development in the Third World*. Program and Budget Organization.
- Tousi, G. (1990). *Sociological Theories*. SAMT Publications.
- Zahedi Asl, M. (2009). *Fundamentals of Social Welfare*. Allameh Tabatabai University Press.